

MONIKA TUSZEWICKA
Uniwersytet Jagielloński

ŁUKASZ WŁODARCZYK
Uniwersytet Jagielloński

WPROWADZENIE

W 1964 roku ukazała się książka Umberto Eco *Apokaliptycy i dostosowani*, będąca wynikiem obserwacji kultury masowej i związanych z nią zjawisk, takich jak film, muzyka, książka czy przekaz telewizyjny. Autor podjął temat analizy treści popkultury i uchwycił wiele jej cech. Pomimo że od wydania tych spostrzeżeń minęło wiele lat, ich aktualności dowodzi wiele współczesnych nam doświadczeń. Eco wskazał na dwie postawy wobec zjawiska kultury masowej, dzieląc odbiorców na jej przeciwników, których nazwał „apokaliptykami”, oraz akceptujących ją zwolenników, których określił mianem „dostosowanych”. Druga postawa, przyjmująca walory i treści popkultury, była autorowi bliższa i do grona jej reprezentantów zaliczył samego siebie.

Od czasu wydania książki Eco kultura masowa przybrała nowe oblicza. Po drodze mieszkańcy Zachodu przeżyli szereg tąpnięć i przewrotów, od rewolucji seksualnej, przez bankruktwo Związku Radzieckiego, po rewolucję informatyczną. Jednak antagonizm odkryty i nazwany przez zmarłego w 2016 roku wybitnego humanistę nadal istnieje. Współcześni badacze popkultury podkreślają, że zjawisko masowe czyni każdego z nas konsumentem jej wytworów. Film, muzyka, książka, gra komputerowa — jej przejawy oddziałują na współczesnych odbiorców na wielu płaszczyznach. Przyczyniają się do kształtowania ich postaw, wpływają na przeżywane emocje i poglądy na temat rzeczywistości, nie wyłączając poglądów politycznych.

Obecność treści historycznych w popkulturze jest zjawiskiem powszechnym. Jej twórcy wykorzystują tę materię dość swobodnie, posługują się wiedzą o przeszłości do tworzenia mniej lub bardziej fikcyjnych obrazów, światów i zjawisk. Bywa, że i sami historycy wchodzą w rolę twórców, proponując

nowe odczytanie historii w kulturze, a nawet sięgają dużo głębiej, np. dotykając materii pamięci historycznej. Owo łączenie historii i popkultury, oprócz funkcji wyłącznie ludycznych, jest wyrazem różnego rodzaju potrzeb. Może ono służyć budowaniu wspólnoty i kreowaniu mitów, może też wyrażać wszelakie postawy buntu wobec współczesności oraz chęć mobilizacji odbiorców do działań politycznych. Wytwory popkultury są bowiem odzwierciedleniem nastrojów, jakie panują w społeczeństwie, choć bywają też owocem socjotechniki (tzw. *fake*).

Autorom zaproponowaliśmy zbadanie relacji wzajemnego przenikania się historii i popkultury. W swych wypowiedziach podjęli oni problem coraz częstszego zacierania granic między tymi dwiema przestrzeniami — wraz z rozwojem portali społecznościowych i specyficznego dla nich dyskursu, ekspansją przemysłu rozrywkowego strojącego się w historyczny sztafaż, jak również wraz z popularyzacją uproszczonej wizji historii. Stawiali pytania o sposoby budowania współczesnych narracji historycznych, mód i tożsamości. Rezultaty ich pracy pragniemy zaprezentować Czytelnikom pisma „Historyka”.

Artykuł Matyldy Zatorskiej skupia się na analizie kobiecych stereotypów obecnych w popkulturowej powieści historycznej. Autorka zauważa proces odchodzenia współczesnych pisarzy od wierności faktom historycznym na korzyść interesującej czytelnika, sensacyjnej fabuły powieści. Opisuje tendencję pisarską sprowadzającą się do akcentowania przejaskrawionego cynizmu, intryg, przemocy oraz seksualności i czynników ekonomicznych jako głównych sił rozwijających akcję powieści. Zastanawia się, czemu służy uczynienie głównymi bohaterkami (a zarazem politycznymi przywódczyniami!) niezależnych, lecz jakże demonicznych kobiet. Zadaje też pytanie o cechy współczesnej powieści feministycznej.

Vaclav Sixta analizuje biografię jako wytwór kultury masowej w komunistycznej Czechosłowacji. Autor w swoim wywodzie skupia się na wytyczeniu gatunkowych granic biografii, a następnie przechodzi do opisanego, w jaki sposób uwikłania w dyskurs wpływają na treść publikacji. Za szczególnie warunkujące uznaje trzy pojęcia: popularyzację, dziedzictwo oraz postępowość.

Artykuł Krzysztofa Krzysztofa jest unikalnym, opartym na eksperymencie rozważaniem o wpływie zmian w estetyce publicznej na zachowanie ludzi. Wykorzystując teorię pola psychologa Kurta Lewina, Krzysztof Krzysztof ustawił swoje rzeźby na widoku publicznym w Nowej Hucie oraz obserwował przemiany ludzkich zachowań wynikające z oddziaływania ekspozycji. Szczególną uwagę zwrócił na dwie kwestie: poziom agresji oraz współzależność ocen poszczególnych badanych od opinii pozostałych członków grupy, do której należeli. Wyniki obserwacji oraz ich potencjalne skutki zostały szerzej omówione w artykule.

Katarzyna Limanówka porusza problematykę historii regionalnej oraz poszukiwania tożsamości i procesów narodotwórczych na dawnych obszarach pogranicza etnicznego na przykładzie powieści *Drach*. Autorka dostrzega korelację pomiędzy dramatyczną „historią zwykłych ludzi” uwikłanych w potężne procesy przemian cywilizacyjnych a nihilistyczną metafizyką bezdusznego obserwatora ich śmierci, tytułowego Dracha. Drach — wszechwiedzący narrator — jest kreowany na bierne bóstwo, znajdujące się gdzieś pod śląską ziemią. Jednocześnie w swoich rozważaniach Limanówka próbuje się zmierzyć z jednostronnymi odczytaniem powieści jako „śląskiej epepei”, buntującej się przeciw oficjalnym dyskursom kontrhistorii i próbującej przywrócić podmiotowość przemilczanym wydarzeniom oraz uniwersalnej próbie odczytania ludzkich losów.

Artykuł Łukasza Włodarczyka porusza kwestię zmiany dokonującej się w obrębie metod perswazji wraz z przeniesieniem sporu polityczno-historycznego do rzeczywistości wirtualnej. Autor zastanawia się nad wpływem przesunięć argumentacji ze sfery epistemologicznej do estetycznej i afektywnej na sposób prowadzenia dyskusji oraz nad nowymi możliwościami perswazji.

Serdecznie zachęcamy Czytelników do zapoznania się z treścią artykułów. Jednocześnie mamy nadzieję, że rozważania naszych autorów staną się inspiracją do naukowych polemik nad fenomenem historii i szeroko pojętej popkultury.